

Novi sjaj vrhunskog spomenika secesije

Zgrada Hrvatskog doma je, unatoč grubim devastacijama pod teretom političkih i društvenih mijena, poput feniksa dočekala cjelovitu obnovu i revitalizaciju. Inicijator radova bio je 2005. gradonačelnik Zvonimir Puljić, koji je u suradnji sa stručnjacima i kulturnim djelatnicima pokrenuo obnovu zapuštene, neugledne i besadržajne zgrade

PIŠE **MIRJANA MAROEVIĆ**

Cjelovitom obnovom secesijske zgrade Hrvatskoga doma u samu gradskom središtu Split je nakon petnaest godina, otkako se ta zamisao počela realizirati, dobio još jednu reprezentativno obnovljenu građevinu. Istodobno je kulturnim sadržajima, odnosno revitalizacijom interijera, zgradi velikim dijelom vraćen njezin izvorno kulturno-društveni značaj i sadržaj. To su naime bili primarni razlozi za njezinu izgradnju i otvaranje 1908. Nakon građevinske sanacije, s atraktivnim pročeljem i obnovljenim interijerom, vrhunski spomenik secesije u Splitu zasjao je punim sjajem. Uz već prethodno obnovljeno lutkarsko kazalište u prizemlju, na katu je uređena manja ali raskošna koncertna dvorana s 250 mjesta, što je Splitu izrazito nedostajalo, a glazbenici su konačno dobili primjerno mjesto za izvođenje i okupljanje.

Sudbina Hrvatskoga doma: brojne prenamjene njegovih izvornih sadržaja, preimеноvanja, a posebice neshvatljiva i vandal-ska uništavanja dijelova pročelja i interijera u burnim povijesnim vremenima kao da se ispreplela sa životnom sudbinom njegova projektanta, uglednoga splitskog arhitekta i kulturnog djelatnika Kamila Tončića pl. Sorinja. Njegove nemjerljive zasluge za kulturni razvoj Splita i Dalmacije (bio je utemeljitelj današnjega splitskog Etnografskog muzeja i Galerije umjetnina te nekoliko škola i respektabilnih kulturnih događanja) nisu spriječile komunistički režim da ga, zbog političke nepodobnosti, 1948. osudi na osmomijsesni zatvor. Politički difamiran i omalovažen, Tončić umire u Splitu 1961, ali oni koji ga se još sjećaju ističu kako je unatoč tomu do kraja zadržao svježinu intelekta i duha.

Mjesto promicanja preporodnih ideja

Slična sudbina prijetila je Hrvatskom domu, zgradi koju je Tončić projektirao 1906, a otvorena je 1908. Ipak, i zgrada je unatoč grubim devastacijama pod teretom političkih i društvenih mijena, poput feniksa dočekala cjelovitu obnovu i revitalizaciju. Inicijator radova bio je 2005. gradonačelnik Zvonimir Puljić, koji je u suradnji sa stručnjacima i kulturnim djelatnicima pokrenuo obnovu zapuštene, neugledne i besadržajne zgrade.

Tončićev projekt zgrade u duhu arhitekture *art nouveau*, odnosno secesije, oslanjajući se na tendencije bečke škole Otta Wagnera,

Zgrada je nakon dugogodišnjeg skrivanja iza skela i obloga doslovno zablistala i uljepšala frekventni dio Splita

Unutrašnjost svježe obnovljene dvorane

donio je u to vrijeme u Split novi arhitektonski izričaj te neizbježne reakcije. No ono što je bilo važno u povijesti toga zdanja jest činjenica da je nakon otvaranja Hrvatski dom postao sjedište gradskih narodnjačkih kulturno-umjetničkih i sportskih društava kao što su Narodna čitaonica, Slavjanski napredak, Narodna glazba, Dobrovoljni vatrogasci, Muzikalno društvo Zvonimir i Hrvatski sokol kao oživotvorenje ideje iz 1896. A taj svečani čin Split je dostojno obilježio i u to vrijeme važnim iskorakom: Prvom dalmatinskom umjetničkom izložbom, koja je bila poticaj osnivanju Društva hrvatskih umjetnika Medulić. U analizama hrvatske povijesti umjetnosti izložba će biti zabilježena kao događaj koji je nadilazio lokalne okvire, a umjetnici ujedinjeni u nacionalnim stranačkim krugovima uspjeli su kulturno-umjetnički život Splita približiti europskim kulturnim tokovima. Hrvatski dom postao je tako mjesto promicanja preporodnih ideja, a sve do Prvoga svjetskog rata i u početnim godinama Kraljevine Jugoslavije imao je središnju ulogu u glazbenom, likovnom i društvenom životu grada. Kako se u Hrvatskome domu do Prvoga svjetskog rata, osim održavanja predstava, dio prostora koristio i kao koncertna dvorana i mjesto okupljanja glazbenika, današnju splitsku kulturnu javnost posebice raduje činjenica da je tom objektu cjelovitom obnovom vraćen ne samo vanjski izgled nego će svojim sadržajima, primjerenim suvremenim zahtjevima imati sve predispozicije da postane malom kulturno-glazbenom jezgrom u srcu grada.

Svoju izvornu ulogu, međutim, Hrvatski dom gubi već za Kraljevine Jugoslavije 1929, kada je osnovan Sokol Kraljevine Jugoslavije uz zabranu svih gimnastičkih dru-

Svečano otvaranje s prigodnom izložbom kojom bi se predstavile sve zahtjevne faze obnove osujetila je korona, ali prema najavama iz splitske gradske uprave očekuje se da bi se to moglo dogoditi već najesen

štava s nacionalnim nazivima, što je izazvalo odbijanje Hrvatskoga sokolskog saveza, a rezultiralo raspuštanjem svih hrvatskih sokolskih društava. U zgradi doma 1933. amaterske sekcije Sokola osnivaju Sokolska kazališta lutaka, splitsko je djelovalo do 1938, a 1945. počinje djelovati Kazalište lutaka Pionir. Naziv Omladinski dom dobiva nakon Drugoga svjetskog rata, a osim lutkara na katu djeluju sportska, gimnastička društva. No najveća devastacija toga secesijskog bisera dogodila se tijekom talijanske fašističke okupacije Splita u Drugome svjetskom ratu, kada su otučeni ukrasi s pročelja i u svečanoj dvorani jer je fašistička arhitektura tražila klasičnu formu lišenu ukrasa. Devastacija se, nažalost, nastavila i u poraću pa je sve do naših dana zgrada ostala zapuštena do bezličnosti.

Prekretnica se događa 2005, kada se sagledavanjem i vrednovanjem arhitektonskog, ali i baštinskog značaja zgrade, ali posebice uloge brojnih osoba i važnosti događaja koji se uz nju vežu počinje inicirati nužnost njezine primjerene i cjelovite obnove. Već 2006. u prizemlju se uređuje i otvara

Gradsko kazalište lutaka Split, a voditeljici projekta od sama početka obnove, arhitektici konzervatorici splitskoga Konzervatorskog odjela Sanji Buble, zadnje se dvije godine priključila kolegica Sandi Bulimbašić. Nastavak obnove ostala tri kata i potkrovlja zgrade, posebice koncertne dvorane i pročelja, trajao je pune tri godine: od 2017. do 2020, a ono što voditeljica Sanja Buble u tome zahtjevnome konzervatorsko-restauratorskom poslu posebno ističe jest činjenica da se zbog devastacija koje je to vrhunsko secesijsko zdanje pretrpjelo izvorni izgled, vrijedne dekoracije obogaćene geometrijskim, floreanim i stiliziranim ukrasima, nisu mogle rekonstruirati, osim na temelju rijetkih povijesnih fotografija. Te su snimke postale ključno polazište za obnovu, jer je od Tončićeva projekta sačuvan tek crtež pročelja, reproduciran na razglednici iz vremena gradnje. Rekonstrukciju izvornog izgleda prema raspoloživim fotografijama izradila je arhitektica Višnja Peleš, metodom ručno konstruirane perspektive, a ukrase su obnovili i ručno modelirali kipari splitske kiparsko-restauratorske radionice Neir. Naime ispod slojeva žbuke, ističe voditeljica projekta, otkriven je zanemareni broj materijalnih ostataka nekadašnjih vučenih i lijevanih dekoracija na pročelju, a pogotovo u interijeru svečane dvorane. Ipak, rezultati istraživanja obogatili su saznanja o materijalima i tehnologiji izvedbe te o izvornom koloritu građevine, kako u interijeru, tako i u eksterijeru: vučene dekoracije na pročelju bile su izvedene šablonama u vapnenoj žbuci, a lijevane reljefne aplikacije bile su od betona. Zaključujući kako je riječ o vrlo kompleksnu zahvatu, Sanja Buble podsjeća da se time istodobno zgradi osigurala stabilnost i sigurnost prema najvišim standardima te najsuvremeniji tehnički uvjeti. Tako je zgrada, koja se nalazi u ulici koja nosi ime njezina projektanta Kamila Tončića u neposrednoj blizini Marmontove, jedne od najfrekventnijih splitskih pješačkih ulica, nakon dugogodišnjeg skrivanja iza skela i obloga, doslovno zablistala i osvježila taj dio grada.

Od potpune devastacije do rekonstrukcije izvornog izgleda

Zapuštenu pročelje dobilo je izvornu maslinastu boju, dok su stupovi kao i brojni ukrasi, vijenci, cvijeće, glave, pletenice i girlande od lišća, u boji kamena. Trokatnica koja u tlocrtu ima oblik slova T na južnom dijelu nastavlja se u dvorišno krilo sa svečanom koncertnom dvoranom, također osvježenom tipičnim secesijskim ukrasima i detaljima te crvenim stolicama, a na katovima su i prozračne prostorije u kojima su smješteni foaje, garderoba za publiku, izvodače te dvorane za pokuse. Zgrada je prilagođena potrebama osoba s invaliditetom, ugrađeno je i dizalo. Grad Split i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske za obnovu su osigurali ukupno 22 milijuna kuna, a radove su, prema projektu zagrebačkoga Studija G2, izveli Teh-gradnja iz Zagreba i splitski Neir. Svečano otvaranje s prigodnom izložbom kojom bi se predstavile sve zahtjevne faze obnove osujetila je korona, ali prema najavama iz splitske gradske uprave očekuje se da bi se to moglo dogoditi već najesen. Tada bi i publika mogla zakoračiti u novu koncertnu dvoranu, dakako pod uvjetom povoljnih epidemioloških okolnosti. Posebna ustanova koja će uskoro biti osnovana istodobno će organizirati programe u obnovljenom Hrvatskom domu nove polivalentne koncertne dvorane sa 150 mjesta, koja se dovršava na trgu Hrvatske bratske zajednice, pa bi Split od jeseni mogao biti bogatiji za nove kulturne sadržaje i mjesta okupljanja ljubitelja klasične glazbe te komornih glazbenoscenskih izvedaba.